

Европейски съд по правата на човека

Маккен и други срещу Обединеното кралство (McCann and Others v. the United Kingdom)

Жалба № 18984/91, А.324

Решение от 27 септември 1995 г.,

(резюме)*

Чл. 2, т. 2, б. “а”: лишаване от живот в резултат от употреба на сила

Използването на сила по чл. 2 може да бъде оправдано, ако се основава върху искрено убеждение, което може основателно да се смята за вярно в момента, но впоследствие се е оказало погрешно.

При осъществяване на контрола и организацията на операция за обезвреждане на терористи, властите са задължени да зачитат живота и най-внимателно да преценяват информацията, преди да я предават на войници, обучени при откриване на огън да стрелят до настъпването на смърт.

Факти по делото

Жалбоподатели са родителите на Маккен, Феръл и Севидж, които на 6 март 1988 г. били застреляни в Гибралтар от служители на Специалната военновъздушна служба на Британската армия.

Преди 4 март 1988 г. властите имали информация, че ИРА планира терористично нападение в Гибралтар. До 5 март разузнавателната информация на британските и гибралтарските власти била, че звеното на ИРА ще извърши нападение чрез бомба, поставена в лек автомобил, която вероятно ще бъде взривена чрез приспособление за дистанционен контрол. Съставен бил план членовете на звеното да бъдат арестувани, след като докарат колата в Гибралтар. Властите смятали членовете на звеното за опасни терористи, които почти сигурно ще бъдат въоръжени и които, при сблъсък със силите за сигурност, вероятно ще използват оръжието си или ще взривят бомбата.

На 6 март 1988 г. Севидж бил забелязан да паркира една кола в Гибралтар. По-късно той бил видян да гледа към мястото, на което била паркирана колата, заедно с Маккен и Феръл. След като тримата се отдалечили от колата, експерт по взривни устройства докладвал въз основа на проучване от разстояние, че според него евентуално става дума за поставена в колата бомба.

Решено било тримата да бъдат арестувани. За тази цел били поставени войници от СВС в цивилно облекло. Мислейки, че четиримата заподозрени се опитват да детонират бомбата чрез дистанционно устройство, войниците ги застреляли от близко разстояние.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

При огледа на трупите не били намерени никакви оръжия или детонатори. Установило се, че в колата няма взрив или бомба. В друга кола обаче бил открит експлозив. Образувано било следствие. Производството пред вътрешните правораздавателни органи приключило с мнение, че лишаването от живот е било правомерно.

Резюме на решението на Европейския съд

Съдът отбелязва преди всичко, че "чл. 2 е една от най-фундаменталните разпоредби в Конвенцията".

Той "счита, че очертаните в т. 2 изключения показват, че разпоредбата обхваща и умишленото лишаване от живот, но не се ограничава само с него. Както и Комисията е посочила, цялостното тълкуване на чл. 2 показва, че т. 2 не толкова определя предварително случаите, в които умишленото лишаване от живот е допустимо, а описва ситуациите, при които е разрешено "използването на сила", която може да доведе и до лишаване от живот като непредвидена последица." (...)

"В това отношение преценката относно "абсолютната необходимост" по чл. 2, т. 2 изисква значително по-стриктни ограничителни критерии в сравнение с "необходимостта в едно демократично общество", визирана в текстовете на точки 2 на [членове 8 до 11](#) от Конвенцията. Използваната сила следва да съответствува точно на постигането на целите, посочени в чл. 2, т. 2 букви "а", "б" и "с". Съдът изтъква, че "ако умишлено е използвана смъртоносна сила, той следва да подложи лишаването от живот на най-внимателен контрол, като вземе пред вид не само действията на представителите на държавата, но и всички останали обстоятелства, включително планирането и контрола на разглежданите действия."

Що се отнася до съответствието на националното право и практика с изискванията на чл. 2, Съдът отбелязва, че чл. 2 от Конституцията на Гибралтар наподобява чл. 2 от Конвенцията, но използва израза "разумно оправдано", за разлика от "абсолютно необходимо". На пръв поглед изискванията на Конвенцията изглеждат по-строги от националните, но по мнението на Съда разликата между двата стандарта не е толкова голяма, че да се направи извод за нарушение на член 2, т. 1 само на това основание.

Що се отнася до адекватността на проведеното следствие, Съдът отбелязва, че "една обща законова забрана за произволно лишаване от живот от страна на представители на държавата би била практически неефективна, ако не съществуват процедури за контрол върху законосъобразността на употребата на смъртоносна сила от държавните власти. Задължението за защита на правото на живот по тази разпоредба, разгледана във връзка с общото задължение на държавите по [чл. 1](#) от Конвенцията да "осигурят на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в Конвенцията", включва и изискването за съответна форма на ефективно официално разследване, ако в резултат на използване на сила, включително и от страна на представители на властта, са били убити хора".

"Въпреки това, Съдът счита, че в случая не е необходимо да решава каква трябва да бъде формата на подобно разследване и при какви условия да се извършва то."

Съдът не намира, че твърдените недостатъци на следствието са били "съществена пречка за извършването на всеобхватно, безпристрастно и

внимателно разследване на обстоятелствата, свързани с убийствата. Следователно на това основание не е извършено нарушение на чл. 2, т. 1.”

Съдът приема, че фактите и различните изводи, до които стига Комисията, дават точна и надеждна представа за фактическата обстановка по настоящото дело. Що се отнася до твърденията на жалбоподателите, че убийствата са предумишлени, Съдът отбелязва, че "той трябва да разполага с убедителни доказателства, преди да може да направи заключение, че е имало предварителен план". Съдът "не намира за установено, че има заговор за убийство на най-висшето равнище на командване в Министерството на отбраната или в правителството, или че войниците са били насърчени или инструктирани в този дух от своите началници, или пък че са решили по собствена инициатива да убият заподозрените". "Също така, липсват доказателства, че е имало мълчаливо окуражаване или внушения от страна на властите тримата заподозрени да бъдат убити." (...) "Съдът следователно отхвърля като недоказани твърденията на жалбоподателите, че лишаването от живот на тримата заподозрени е било предварително планирано или е било резултат на мълчаливо споразумение между участниците в операцията."

По отношение на провеждането и планирането на операцията, "при проучването си по чл. 2, Съдът следва да има пред вид, че получената от британските власти информация относно терористична акция в Гибралтар ги е изправила пред сериозна дилема. От една страна, от тях се е изисквало да изпълнят дълга си да защитят живота на хората в Гибралтар, включително и на собствените си военнослужещи, а от друга страна – минимално да прибегват до употребата на смъртоносна сила срещу заподозрените, в светлината на задълженията, които произтичат както от вътрешното, така и от международното право."

"Трябва да се вземат пред вид и няколко други фактора. На първо място, властите са били изправени пред звено на ИРА, съставено от лица, осъждани за бомбени нападения и един известен специалист по взривове. Като се съди по действията ѝ в миналото, ИРА демонстрира незначитане на човешкия живот, включително този на собствените си членове. На второ място, властите са били предупредени за предстоящото терористично нападение и са имали достатъчна възможност да планират реакцията си и съгласувано с местните гибралтарски власти да предприемат действия за осуетяване на нападението и задържане на заподозрените. Неизбежно е обаче органите за сигурност да не разполагат с всички факти и да бъдат принудени да планират политиката си на основата на непълни хипотези." (...)

"Войниците, които са стреляли, са били уведомени от командирите си, че има бомба в кола, която може да бъде взривена от всеки от заподозрените чрез устройство за радиоконтрол, което може би е скрито в самите тях; че това устройство може да се активира с натискането на едно копче; че те вероятно ще взривят бомбата, ако бъдат предизвикани, и ще причинят смърт и сериозни наранявания на много хора, както и че вероятно са въоръжени и ще се съпротивляват на задържането." Впоследствие обаче се е установило, че заподозрените не са били въоръжени, в самите тях не е било открито детониращо устройство и в колата не е имало бомба. "Съдът приема, че войниците действително са вярвали, в светлината на дадената им информация, описана по-горе, че е необходимо да застрелят заподозрените, за да им попречат да взривят бомбата и да причинят смъртта на много хора. Следователно те са схващали

действията, които са предприели в изпълнение на заповедите на началниците си, като абсолютно необходими за предпазването на невинни хора.” Съдът намира, че “употребата на сила от представителите на държавата за постигане на една от целите по чл. 2, т. 2 от Конвенцията, може да бъде оправдана по тази разпоредба, ако произтича от искрено убеждение, което по основателни причини се е смятало за правилно в момента, но впоследствие се е оказало погрешно”. “Като се има пред вид дилемата, пред която са били изправени властите при обстоятелствата по делото, действията на войниците не да довели сами по себе си до нарушение на чл. 2.”

Във връзка с контрола и организацията на операцията, Съдът първо отбелязва, че властите са имали намерение да арестуват заподозрените. Той поставя въпроса защо те не са били арестувани на границата, непосредствено след пристигането им в Гибралтар, както и защо не им е било попречено да влязат в Гибралтар, ако е съществувало убеждението, че идват с цел бомбено нападение. След като е имало навременно предупреждение за намеренията на терористите, сигурно е било възможно властите да започнат операция за задържане. Службите за сигурност и испанските власти са разполагали с фотографии на тримата заподозрени, знаели са имената им, както и фалшивите им имена, и са знаели какви паспорти да търсят. По-нататък Съдът изтъква, че властите са разузнали ред въпроси и по-специално, че терористите няма да използват прикриваща кола; че бомбата ще бъде взривена чрез устройство за радиоконтрол и т.н. Във всеки случай, освен намерението на терористите да извършат нападение, всички тези предположения са се оказали погрешни. Според Съда явно не са били оценени в достатъчна степен други предположения. Например, тъй като нападението не се е очаквало преди 8 март, съществувала е също вероятност тримата заподозрени да са били на опознавателна мисия. Наред с това, не е било вероятно заподозрените да взривят бомбата, убивайки много граждани, докато двама от тях се разхождат из граничната зона, тъй като това би повишило риска от откриване и задържане. Обезпокоително е, че информацията за "подозрение за бомба в кола" е предадена на войниците като категорично указание, че има такава бомба.

Съдът приема: “При липсата на направени достатъчно предвиждания за алтернативни възможности и при категоричното докладване за съществуването на бомба в кола, която според извършената преценка можела да бъде детонирана чрез натискането на едно копче, серия работни хипотези са били предадени на войниците като сигурни обстоятелства, правейки по този начин употребата на смъртоносна сила почти неизбежна. Пропускът да се предвиди вероятност за грешка трябва да се разглежда също и във връзка с обстоятелството, че тези войници са били обучени след откриване на стрелба да я продължават до смъртта на заподозрения.” (...)

“При това положение, поради задължението си да зачитат живота на заподозрените, властите е трябвало да преценят възможно най-внимателно информацията, която имат, преди да я предадат на войници, за които да използват огнестрелно оръжие автоматично означава да стрелят до настъпването на смърт.” (...)

“Накратко, като се имат пред вид решението да не се попречи на заподозрените да влязат в Гибралтар, пропускът на властите да допуснат възможността тяхната разузнавателна информация поне в някои отношения да се окаже погрешна, както и автоматичното използване на смъртоносна сила след откриване на огън, Съдът не е убеден, че убийството на тримата заподозрени е

съставлявало употреба на сила, която не е надхвърляла абсолютно необходимата за защита на което и да е лице от незаконно насилие по смисъла на чл. 2, т. 2, б. “а”. Следователно е извършено нарушение на чл. 2.”¹

Като взема предвид, че се касае за заподозрени терористи, планирали бомбено нападение, Съдът не присъжда обезщетение за вреди. Уважава само претенцията за разноски, в размер на 38 700 паунда.

¹ Решението е взето с мнозинство от 10 срещу 9 гласа.